

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДОСТУПУ ДО НЕЇ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

В тому стані, в якому вища освіта перебуває сьогодні, вона не здатна ефективно виконувати функцію «соціального ліфта» і перестає бути сферою здійснення соціально-економічних інвестицій, які мають важливе значення для забезпечення економічного зростання України. У зв'язку з цим виникає потреба в удосконаленні моделі фінансування вищої освіти, що актуально в сучасних умовах, адже вища освіта стає все більшою мірою платною, що зменшує можливості доступу до неї категорій населення, які відносяться до соціально незахищених.

До основних проблем, пов'язаних з фінансуванням вітчизняної вищої освіти, можуть бути віднесені такі:

1. Зменшення обсягів фінансування. Незважаючи на те, що за обсягами фінансування у відносному вимірі Україна знаходиться на рівні розвинених країн, і сам рівень фінансування фактично відповідає зазначеному у Законі України «Про освіту» (10% ВВП) [1], з урахуванням індексу інфляції витрати держави на освіту зменшуються з кожним роком.

2. Непрозорий розподіл обсягів державного фінансування. Існуючий в сучасних умовах механізм розподілу фінансових коштів з держбюджету не в повній мірі враховує місце вишу у університетських рейтингах [2].

3. Недосконала модель фінансування вищої освіти. У міжнародній практиці застосовуються близько 4 тис. схем фінансування вищої освіти, які відрізняються ступенем покриття державою вартості навчання у ВНЗ, механізмом відбору потенційних студентів, рівнем самостійності ВНЗ у визначенні ціни навчання, включенням до системи державного фінансування приватних ВНЗ та за іншими факторами [3].

У більшості розвинених країн світу вища освіта переважно фінансується державою. Згідно з даними ОЕСР частка приватного фінансування становить не більше ніж 15–20 %. У скандинавських країнах приватне фінансування не перевищує 5 %. З іншого боку є держави, де приватне фінансування становить більше як 50 %: США (62 %), Південна Корея (73 %), Японія (67 %), Австралія (56 %), Великобританія (54 %) [4].

В Україні за даними Державного комітету статистики (дані щодо загальної кількості студентів, які навчаються за кошти фізичних і юридичних осіб у вишах I–II і III–IV рівнів акредитації та про вартість навчання надають самі виші) приблизна оцінка приватного фінансування складає 0,7 % ВВП, державне фінансування становить 2 % ВВП. Частка приватних витрат, таким чином, в Україні становить 25 % від усього обсягу фінансування [4].

У розвинених країнах університети також підтримує бізнес. Наразі фінансова підтримка бізнесу усе більше спрямовується на освітні послуги університетів. Найчастіше таким донорами є великі корпорації, які жертвують університету 15-20 млн дол. США. В Україні приклади підтримки університетів бізнесом поодинокі [4].

Таким чином, зазначені проблеми, пов'язані з обмеженням можливості доступу до вищої освіти, на фоні складної економічної ситуації в Україні, яка характеризується стійкою стагнацією промисловості (за даними [5] 2013 рік був важким для української економіки – відбувалось накопичення проблем в металургії, зростання дефіциту поточного рахунку, посилення тиску на гривню та погіршення зовнішньої ліквідності) призводять до нарощування негативних тенденцій у сфері вищої освіти України.

У світі практикують такі основні моделі розподілу ресурсів серед вишів: модель, що ґрунтується на формулі (formulabased); проектне фінансування (projectbased – використовується в Україні); модель, основою якої є контракт (contractbased). На практиці в системах вищої освіти країн ЄС всі ці три моделі приблизно у 30 % випадків використовуються одночасно. Найбільш популярною є модель фінансування на основі формули, яка базується на таких

критеріях, як кількість студентів, що вступили, чи кількість співробітників вишу (критерії «входу»), або на кількості виданих дипломів, зароблених студентами кредитів (критерії «виходу»), чи на комбінації і тих, і інших критеріїв [4].

Практика, досвід та досягнення економічних наук поступово переконали громадськість розвинених країн, що оптимальною відповіддю на питання «кому платити за систему вищої освіти» є поєднання державного і приватного фінансування, об'єднання ресурсів і можливостей студента, його родини, держави, приватних підприємств і фірм [6].

Основними заходами, що сприяли б покращенню фінансування сфери вищої освіти в контексті доступу до неї соціально незахищених верств населення (забезпечення соціальної допомоги соціально незахищеним категоріям населення є лише трампліном для подальшого розвитку як фахівця і джерела економічного зростання) можуть бути такі:

1. Заміна моделі фінансування вишів (модель проектного фінансування) на більш прозору – модель на основі формули, де, крім таких показників, як кількість студентів, варто враховувати й показник результативності роботи вишу [4]. Зокрема в модель доцільно включити такі показники як: місце ВНЗ в університетських рейтингах як вітчизняних, так і міжнародних; профільність вишу з урахуванням потреб економіки у фахівцях, які здобувають у цих ВНЗ вищу освіту; кількість поданих заяв протягом певного періоду часу в динаміці абітурієнтами, які вступають з правом позаконкурсного вступу до ВНЗ після технікуму/коледжу або профтехучилища лише для тих абітурієнтів, які послідовно здійснюють навчання за профілем. Це може бути виправданим з точки зору забезпечення потреб економіки і послідовного підвищення рівня знань.

2. Використання моделі проектного фінансування для фінансування освітніх програм, які враховували б потреби економіки з урахуванням глобалізації світу та переходу виробництв до 6-го та 7-го технологічних укладів, а також для підготовки за цими програмами студентів, зокрема, тих,

хто відносяться до соціально незахищених категорій населення.

3. Підвищення автономності ВНЗ (у тому числі фінансової) та активізація співробітництва ВНЗ і підприємств з метою фінансування як досліджень за участю студентів для підприємств, так і освітніх програм підготовки фахівців для потреб конкретних підприємств; створення за участю підприємств приватних фондів, запровадження грантів та пільгових кредитів на навчання (використовуючи для цього досвід провідних країн світу).

Список використаної літератури

1. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

2. University Word News: Недоліки цьогорічної вступної кампанії засвідчують проблеми властиві українській системі вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurosvita.net/index.php/?category=1&id=2828>.

3. Шевченко Л.С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2013/31.pdf.

4. Викладення доповіді CASE-Україна. Фінансування системи вищої освіти: світова практика і українське сьогодення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://liberal.in.ua/tochka-zoru/vikladennya-dopov%D1%96df-case-ukra%D1%97na-f%D1%96nansuvannya-sistemi-vischo%D1%97-osv%D1%96ti-sv%D1%96tova-praktika-%D1%96-ukra%D1%97nske-sogodennya.html>.

5. Ерсте Банк Резюме. Аналітичний звіт, 24 січня 2013 року <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:94nq8OAmccEJ:www.fidocombank.com.ua/ua/Downloads/7f85aaeb-0b2a-4d0d-946c-ce96bf2fbfa9.pdf+&cd=3&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-a>.

6. Михаць С.О. Альтернативні джерела фінансування вищої освіти в умовах СЕЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_others/myhac.htm.